

MAPY UČEBNÍHO POKROKU A ZPĚTNÁ VAZBA

Otázka funkce a způsobu hodnocení je jednou ze základních ve vzdělávacím procesu. Jako první si nejspíš položíme otázku, proč žáky hodnotíme. Chceme kontrolovat, zda žák zvládnul předepsané učivo a zda se příliš neodlišuje od svého okolí, tedy sociální normy, nebo mu chceme poskytnout informaci o tom, co se již naučil a pomoci mu vymezit, jakým způsobem dále postupovat. Má hodnocení být odměnou nebo trestem či ukazatelem na další vzdělávací cestě?

Jazýčky vah se stále více naklánějí směrem ke konstruktivistické pedagogice, tedy k hodnocení, které je založeno na partnerském procesu učení, kdy hodnocení probíhá převážně souběžně s učením a činí tak celý proces flexibilnějším. Nedílnou součástí tohoto přístupu je i sebehodnocení, jehož správné zvládnutí je nezbytným předpokladem pro budoucí celoživotní učení. Učení samotné i jeho výsledky jsou pro žáky motivujícím, protože mu otevírají další dveře a samy o sobě v něm budí chuť dále poznávat. V rámci školní výuky je toto velmi usnadněno předem jasně stanovenými cíli a srozumitelně popsány očekávanými výstupy, které žáci včas znají.

Pochopitelně všichni zúčastnění, především žáci, učitelé a rodiče, chtějí, aby hodnocení pro děti bylo co nejpřínosnější, nicméně zavádění a používání jeho nových forem není vždy jednoduché. Učitelé mají často problém, jak s takovýmto hodnocením pracovat v systému, který stále používá klasické známky. Jak výsledky individualizovaného hodnocení, které vychází z úplně jiných principů převést, přepočítat? Přesto, že pro hladší zapojení prvků formativního hodnocení do ŠVP jednotlivých škol,

PŘIPRAVILA

Michaela Stoilova

existují pokusy o vyjádření výsledků hodnocení ve známkách, autoři tohoto článku se spíše přiklání, není-li zbytlí, k paralelnímu fungování obou způsobů. Rodiče si zase nejsou jisti, jestli hodnocení dobře porozumějí. Známky, na které jsou zvyklí již ze své školní zkušenosti, jsou pro ně pochopitelné, zatímco slovní hodnocení považují za neurčité povídání. Je proto důležité, aby zpětná vazba, kterou žák v průběhu svého učení dostává, byla srozumitelná a všichni zúčastnění věděli, od čeho se odvíjí a na jakých principech stojí.

SMYSL MÁ POUZE TAKOVÉ HODNOCENÍ, NA JEHOŽ ZÁKLADĚ MOHOU ŽÁK, UČITEL I RODIČE DÁLE POKRAČOVAT V PRÁCI

Smysl má pouze takové hodnocení, na jehož základě mohou žák, učitel i rodiče dále pokračovat v práci. Tedy hodnocení, které slouží ke konkrétnímu pojmenování toho, co žák dokáže a zná, a naznačení dalších nevhodnějších kroků, aby se v daném předmětu mohl zdokonalovat.

Prostředím, které má všem zúčastněným zjednodušit orientaci v jednotlivých krocích osvojení si daného předmětu (není tím bezpodmínečně míněn předmět školní, jde o komplexní oblast, ve které se žák právě vzdělává) je mapa učebního pokroku (mapa vývoje, vývojové kontinuum). Mapa učebního pokroku zachycuje sled kroků, kterými běžně žák při ovládnutí daného předmětu prochází. Zná-li žák svoji polohu na mapě, je pro něj i jeho okolí o mnoho snazší identifikovat, jak se dále v jednotlivých oblastech rozvíjet.

Ve snaze podpořit myšlenku formativního hodnocení v našich školách, rozhodla se společnost Scio v rámci projektu ESF vytvořit soubor map učebního pokroku (MUP) pro šest vzdělávacích oblastí: čtenářskou gramotnost, matematickou gramotnost, anglický jazyk, český jazyk a pisatelskou gramotnost, přírodovědnou gramotnost a společenské vědy. Záměrem bylo, aby se dětem v prostředí mapy dobře pohybovalo a bylo pro ně přitažlivé. Proto pro ně bude na internetu připraveno atraktivní prostředí, kde si mohou zřídit svůj profil a v podobě turistů v nížině až po alpinistu na vysokohorském štítu sledovat nejen cestu, kterou již urazili, ale i to, co je teprve čeká.

K určené polohy každého jednotlivce na mapě je možné postupovat různými způsoby. V rámci MUP jsme pro žáky a učitele připravili soubor nástrojů, kte-

rý jim usnadní monitorovat míru jednotlivých znalostí a dovedností. Stejným nástrojem v tomto směru jsou **aktivita**. Pod tímto širokým a nekonkrétním pojmem se skrývá soubor rozmanitých činností, které jsou založeny na dovednostech a znalostech popsaných v mapě. Při jejich naplňování mohou žáci i učitelé přesně sledovat, nakolik žák jednotlivé dovednosti ovládá.

Právě na příkladu těchto aktivit lze dobře demonstrovat, jakým způsobem hodnotit výkony žáků, aby hodnocení bylo co nejpřesnější a nejsrozumitelnější.

ší. Základní myšlenka spočívá v tom, že žák má konkrétní představu, co je v daném předmětu jeho cílem (u menších dětí to může být třeba jen nejbližší další krok). Aktivita pak obecný cíl převádí do konkrétního výstupu na dané úrovni, kterým žák prokáže, že již stanovené dovednosti ovládá.

Jako názorný příklad pro práci se zpětnou vazbou použijme příklad aktivity z anglického jazyka.

Aktivita popis obrázku

- Žák (mluvčí) dostane obrázek, který neukazuje ostatním.
- Mluvčí tento obrázek co nejlépe popíše:
 - sdělí, jaké předměty / osoby se na obrázku nachází
 - upřesní prostorovou strukturu obrázku (co je nahoře, co nalevo...)
 - detailněji popíše předměty a osoby (barvy, velikost)
 - reaguje na doplňující otázky ze strany spolužáků
- Spolužáci (posluchači) se pokusí obrázek co nejpřesněji nakreslit dle popisu mluvčího.
- Posléze posluchači dostanou původní obrázek a mohou ho srovnat se svojí kresbou.
- Nakonec tento obrázek vlastními slovy všichni popíší.

Stanoveným obecným cílem pro osvojování si anglického jazyka tedy může být samostatně sestavit krátkou promluvu reflektující přečtený text nebo vlastní zkušenost a plynule a srozumitelně ji sdělit. Konkrétní aktivitou (výstupem) ověřující míru této dovednosti pak může být popis obrázku spolužákům.

PŘESNÉ VYMEZENÍ SLEDOVANÝCH DOVEDNOSTÍ

Výhodou aktivit je, že v rámci jedné činnosti můžeme sledovat více dovedností najednou. Žák dostane obrázek, který nejprve popíše ústně spolužákům, ti na základě popisu nakreslí svůj obrázek, ten pak srovnají s obrázkem původním a ten písemně popíší. Tato konkrétní aktivita nám tedy umožní sledovat hned tři dovednosti: mluvení (ústní popis u mluvčího), porozumění slyšenému (odrazí se v obrázcích posluchačů) a psaní (následný písemný popis mluvčího i posluchačů). Je však nadmíru důležité, aby hodnocení jednotlivých dovedností probíhalo zvlášť a vzájemně se nepodmiňovalo. Míru zvládnutí jednotlivých dovedností usnadní stanovit tabulka hodnocení (rubrika, kritéria s indikátory).

Základem tabulky, která poskytne žákovi i ostatním, kteří se jeho vzdělávacího procesu účastní (učitel, rodiče, spolužáci), nejpřesnější a nejpoužitelnější zpětnou vazbu je pozitivní popis. Tedy formulace toho, co všechno žák v průběhu své práce dělá, nikoli co nedělá.

Žák je teprve na začátku cesty k nejbližší vyšší úrovni.	Žák již ušel kus cesty v dané úrovni, ale ještě má hodně před sebou.	Žák je v dané úrovni u cíle.
Písemný popis je převážně ve formě jednotlivých slov nespojených do vět. Obsahuje názvy několika předmětů či barev vyskytujících se na obrázku. Na základě popisu je možné určit některé předměty, které se na obrázku nacházejí.	Popis obrázku je ve formě krátkých vět, byť s chybami. Zmiňuje většinu předmětů na obrázku. Žák se snaží používat vazbu „there is“ i když v ní může ještě chybovat. Na základě popisu je možné určit předměty na obrázku a vzájemnou polohu některých z nich.	Popis obrázku je ve formě vět pouze s drobnými chybami. V popisu je většina předmětů detailněji popsána nebo je specifikováno jejich umístění. Žák ovládá vazbu „there is“. Je možné si na základě popisu udělat dobrou představu o daném obrázku.

Žák je teprve na začátku cesty k nejbližší vyšší úrovni.	Žák již ušel kus cesty v dané úrovni, ale ještě má hodně před sebou.	Žák je v dané úrovni u cíle.
Žák ještě není schopen obrázek ve větách popsat. Slova píše s chybami.	Žák popíše obrázek nedostatečně, věty nejsou rozvitě, nepracuje správně s vazbou „there is“. Podle jeho popisu není možné obrázek rekonstruovat.	Popis obrázku je ve formě vět pouze s drobnými chybami. V popisu je většina předmětů detailněji popsána nebo je specifikováno jejich umístění. Žák ovládá vazbu „there is“. Je možné si na základě popisu udělat dobrou představu o daném obrázku.

Obě tyto tabulky popisují jednotlivé úrovně dané dovednosti. I negativní vymezení může poměrně přesně popsat podobu výkonu žáka relevantní pro daný cíl, ale postrádá informaci o tom, co žák zvládá, a ta je klíčová. Právě díky ní můžeme určit polohu na mapě. Není-li žák schopen souvislého projevu v rozvitých větách, což je po něm v tuto chvíli požadováno, jak se problému chopí? Jaké podoby má v těchto dílčích fázích jeho projev? I bez použití souvětí totiž může být schopen pomoci samostatných slov ve správném sledu poměrně přesně obrázek popsat, je tedy podstatné v jeho výkonu jednotlivé aspekty identifikovat a dále s nimi pracovat.

Formulací typu „žák se ve svém projevu dopouští častých pravopisných chyb“, se v zájmu přesnosti samozřejmě někdy nevyhneme, ale rozhodně by neměly tvořit kostru zpětné vazby.

Při formulaci jednotlivých úrovní je důležité co nejpřesněji popsat výkon a pak jej podle jednotlivých znaků správně analyzovat. Například pokud žák sice užívá jednoduché věty, ale pomáhá si českými slovy, není jeho výkon srozumitelný. Nicméně je možné říci, že má povědomí o struktuře věty a nedostatky leží v oblasti slovní zásoby.

KDO HODNOTÍ

Máme-li vytvořenu základní tabulku hodnocení (ať už je tabulka připraveného hodnotícího systému nebo si ji pro danou aktivitu učitel vytvoří sám), je možné ji použít pro hodnocení různými osobami, aniž by došlo k nějakým zásadnějším změnám. Například ve výše popsané aktivitě je možné, aby vyhodnocení porozumění provedl na základě jednotlivých obrázků, které děti namalovaly, učitel, spolužáci nebo každý sám. Je vždy na zvážení pedagoga, zda jsou jeho žáci na tento způsob práce zvyklí a zvládnou ji bez asistence či zda je třeba sebehodnocení a vzájemnému hodnocení je postupně učit. Konkrétně tato aktivita je v tomto směru velice variabilní a lze ji realizovat v různých variantách (ve dvojicích, kdy má každý žák ve dvojici jiný obrázek a popisují si jej navzájem, na základě srovnání s originálem pak zjišťují nedostatky v popisu nebo v porozumění; jeden mluví pro větší skupinu dětí, skupina pak hodnotí mluvícího, své porozumění pak mohou na základě obrázku hodnotit vzájemně nebo každý sám).

Možností, jak s tabulkami pracovat je nepřehledné, je důležité si uvědomit, že na jejich jednoduchosti, která však musí být detailně promyšlená, lze postavit velmi srozumitelnou a funkční zpětnou vazbu, která poslouží dobré komunikaci mezi žáky učiteli i rodiči. **mv**

Literatura:

Košťálová H., Straková J. a kolektiv: Hodnocení: důvěra, dialog, růst. Praha, SKAV, 2008.

Košťálová H., Miková Š., Stang J.: Školní hodnocení žáků a studentů se zaměřením na slovní hodnocení. Praha, Portál, 2008.

William, D.: Embedded formative assessment. Bloomington, Solution Tree Press, 2011.

O AUTORCE Michaela Stoilova

Vystudovala FF UK obor rusistika
Od roku 2010 vede seminář ruštiny na gymnáziu PORG
Od roku 2011 se podílí na projektech společnosti Scio
Od roku 2012 pracuje v týmu MUP (mapy učebního pokroku)

